

Az egyház Augusztinus tanrendszerében.

Az új-szövetségnek a Krisztus nyilatkozatait tartalmazó pontjai között egyike a legvitatottabbaknak az, a mely az *egyházról szól*, t. i. a *Máté*: XVI. fejj. 18-ik verse, a melyet ismert fordításunk Károlyinál így ad vissza: *Én is mondom neked: Te Péter vagy és ezen a kősziklán építem fel az én anyaszentegyházamat és a pokol kapui nem vehetnek azon diadalmat.*

Vitatkozni a fölött szoktak e versnek szavai közül, a mi az *egyházat*, az *anyaszentegyházat* jelenti, részint magában, részint vonatkozásában, egyfelől építtetésében, másfelől alapjának diadalmat biztosító voltában, a melyhez járúlnak még egész természetesen a 19-ik versben foglaltak is, mint az u. n. *egyházi kulcshatalom* biztosításának nyilatkozatai, szólván az üdvözítő eképen: *és neked adom a mennyek országának kulcsait és valamit megkötözédesz e földön: a mennyekben is kötözve léssen és valamit megoldándasz e földön: a mennyekben is oldozva léssen.*

Az egyháznak, a Krisztus anyaszentegyházának az eszméjes alapíttatása Péter apostol *egyéni ségével, személyi ségével* van itt összekötve s azzal áll és esik, mondják a római hitűek!

A Péter lelkében s a mindenki lelkében felébredő s kifejezésre jutó benső, odaadó, bizodalmas, tántorithatlan s hegyeket is mozgatni képes *hit* és az *egyház* egysége *Krisztussal* együtt az alap... mondjuk mi protestánsok.

S hogy az ősrégi felfogások körében tájékozódva állapítsuk meg, kiknek van igazok: a rómaiaknak-é, vagy pedig nekünk?... a nagy Augusztinus iratait vettem vizsgálat alá, hiszen az *egyházról* olyan sok szó esik napjainkban s a földi egyházat olyan sokan akarják protestáns állásponton is azonosítani a láthatatlannal.

A legmagasabb fokú érdeklődéssel fordulhatunk tudakozódásunkkal Augusztinus felé: mit mond ő, — mit hirdet ő? Mondja-e, hirdeti-e a *Péter személyi ségének egyetlen s*

kizárólagos voltát, — vele áll és esik-e Augusztinus szerint is a Krisztus anyaszentegyháza?

Tegyük azért fel a következő kérdéseket s azokra keressük a feleletet Augusztinusnál: 1. mi az egyház? 2. kik alkotják az egyházat? 3. mi az egyház hivatása és célja? 4. a földi egyház-é az igazi egyház? 5. mi az összeköttetés az egyház és Péter, valamint a többi apostolok között?

I. Mi az egyház?

Augusztinus erre a kérdésre a feleleteknek egész özönét adja különböző irataiban s a feleleteket még szaporítják a jelképezésekre való hivatkozások, a melyekből teljesen kitetszik, hogy a nagy egyházi atya az u. n. tipikus írásmagyarzatnak volt a megvalósítója mindannyiszor, valahányszor az egyházzól volt szó, a melyet minden ó-szövetségi szebb, megkapóbb történettel s minden nagyobb, jelentősebb s fontosabb személylyel összeköttetésbe hoz.

Mi az egyház?

Vegyük sorra az egyes kötetekben található feleleteket s állítsuk azokat egymás mellé!

Az egyház a *keresztyének legigazibb anyja* ¹⁾ a kiben minden jószág és tökéletesség jelen van s általában *anya*, a kinek említi az ó- és új szövetség.

Az egyház a *Krisztus teste*, ²⁾ s mint ilyet érték az üldözések s megpróbáltatások, — de a Krisztussal összeköttetésben az egyház egyszersmind *menyasszony* ³⁾ is és általában *eljegyzett* is, sőt *feleség* is, ⁴⁾ a kiről mint ilyenről mondja Augusztinus a kulcs hatalom birtoklását.

Az egyház az *Istennek ülőhelye*, ⁵⁾ tehát tulajdonképen annyi, mint az ég s így kiterjed az egész földre. Nem különben *szent hegye* ⁶⁾ is az egyház az Istennek, valamint *paradicsoma* ⁷⁾ is, és egyszersmind *királysága* ⁸⁾ is úgy azonban, hogy a paradicsom is, és a királyság is általában is veendő.

Az egyház *szűz* ⁹⁾ is, *kőszikla* ¹⁰⁾ is, s az egyház maga a főpap *ruhája*, ¹¹⁾ valamint a *Krisztus ruhájának szegélyét érintő nő* is ¹²⁾ vagyis ártatlanság is, szilárdság is, külsőségben jelentkező is és a bűnben Isten után sóvárgó is! Szűz volta *meddőséget* is jelent, de csak abban az értelemben, hogy nem szült addig, míg el nem terjedt, — ^{12a)} nő voltában a *vérfolyásosság* is jelentős, mert a jövő egyházának képe az a pogányok közül. ^{12b)}

Az egyház *sokszor*: *Istennek nyája*, *Istennek akla* *Istennek juha*, ¹³⁾ nem különben *sátora*, ¹⁴⁾ azonban a *Nóé*

¹⁾ I. K. 895. I. IV. 1094. — ²⁾ II. 863, 571. — ³⁾ II. 559. — ⁴⁾ III. 12.

*bárkája*¹⁾ is, s általában *bárka*, a melyben a szentek őriztetnek.^{1a)}

Az egyház *szóllító*,²⁾ és *villám*,³⁾ amaz: ültetés, emez világitás! Az a földet elfoglalja, — ez jelzi az éjszakát és felhőket s tündöklést támaszt.

De ismételten is *Istennek háza* az egyház, valamint *öröksége* is, — továbbá *hely*, a melyben polyva és szem együtt vannak, — *erősség* s mint ilyen *Istennek az az országa*, a mely hegyen épült s nem rejtethetik el, — azon kívül pedig *menhely* is az eretnokségek s szakadár-ságok ellen.

És ha az egyházzól előbb az mondatott, hogy *égbolt*, akkor jogosan mondhatja ezt is Augusztinus: *az egytetemes egyház: hold* s annak egyes részei: *a csillagok*; amaz a szellemi világoskodást jelenti általában, — emezek annak részszerint való megnyilatkozását tartalmazzák; az általános-ság is és a részszerintiség is az egyházra, mint *Isten földjére* vonatkozik s mint Istennek, az *Úrnak szentséges palotájára*, a mely egyszersmind *az igazságnak is szilárd oszlopa és erőssége*.

Ismétli Augusztinus az *anya* fogalmat harmadszor is, de a *leánnyal* összekötetésben eképen: *leány az egyház örökség folytán s anya elsősege folytán*.⁴⁾ Mint anyát szeretnünk kell⁵⁾ s az Isten, mint atya áll vele szemben s bár az egyház anya, mégis egyuttal *szolgáló leánya is az Istennek*⁶⁾ s mint ilyet édeskésen *gerlicének*⁷⁾ is nevezi Augusztinus, a ki azonban nemcsak szűznek, nemcsak meddőnek, nemcsak anyának tudja az egyházat, hanem egyszersmind: *özvegynek*⁸⁾ is azért, mert távol van a vőlegénye: a Krisztus, a kinek pedig az egyház *teste* is és *temploma* is, *háza* is és *országa* is, lévén Krisztus az egyháznak a feje, lakója, megszentelője és királya⁹⁾ s a Krisztus egyháza *feleség, anya, fiak és leányok* együttesen.^{9a)}

És vajjon hiányozhatik-e a kérdésre adott feleletek sorából ez: az egyház: *hajó*?¹⁰⁾ hiszen ez hozzátartozik magához a jelleméhez, a mely az élet-hivatásnak mozzanataiban jelentkezik. Az azonban már messze menő felelet, a mely szerint az egyház a *Krisztus ruhája*¹¹⁾ mert bár az indokolás érdekes, t. i. ruha azért, hogy tiszta legyen s a szennynek nyomát se találjuk rajta s azért, hogy redő, össze-

¹⁾ III. 834. — ²⁾ III. 377. — ³⁾ u. o. — ⁴⁾ III. 816. — ⁵⁾ III. 863. IV. 526. VI. 1126. — ⁶⁾ III. 893. — ⁷⁾ III. 601. — ⁸⁾ III. 816. — ^{9a)} IV. 27. ^{12b)} IV. 695. — ¹³⁾ IV. 1226. — ¹⁴⁾ IV. 26. —

¹⁾ IV. 449. ^{1a)} V. 173. — ²⁾ IV. 1106. — ³⁾ IV. 325. — ⁴⁾ VI. 951. — ⁵⁾ VI. 198. — ⁶⁾ VI. 198. ⁷⁾ VI. 388. — ⁸⁾ VI. 1098. VI. 894. — ⁹⁾ VI. 884. ^{9a)} VI. 845. VII. 221. — ¹⁰⁾ VI. 256, 485. — ¹¹⁾ VI. 904.

gyűrődés se legyen rajta s így elterjedtnek kell lennie: mégis bizarr a felelet, mert nem természetes vonatkozású.

Mint *hajó a viharban hányt-vetett*,¹⁾ vagyis biztos járása nincs, hanem üldözések között futja pályáját s ha üldözések között él az egyház, az egyházi atya hasonlító ereje *tüskék, tövisek között levő földnek, Isten földjének* is nevezheti, a minthogy nevezi is.²⁾ És ha föld az egyház, lehet *élőfa*³⁾ is, különösen ha a termés, az áldás eszméjét Ábrahámmal, Izsákkal, Jákobbal kötjük össze.

Nem marad ki a *kősziklának* nevezéssel kapcsolatban a *kősziklának* értelmezése sem a tanrendszerből s az Augusztinus álláspontjának antipapistikus jellegét egész határozottan eldönti ez a nyilatkozata: *az a kőszikla, a melyen ígérte a Krisztus az egyház felépítését, maga a Krisztus*⁴⁾, tehát az egyház és Krisztus egysége a *Krisztuson* való felépítést foglalja magában s nem a Péter apostol személyiségének jelentőségét. Az egyház *kőszikla*, erősség, menedék, mert *nem ember, a kin épült, hanem Krisztus*.⁵⁾ Krisztus *vőlegény*: az egyház *menyasszony*, ama nélkül nincs ez, mert senki sem lehet *menyasszony vőlegény nélkül*. Az épület nincs alap nélkül; ha a Krisztus a fő: neki kell lenni az alapnak is s ha az egyház *menyasszony*: *menyasszonysága szüzeségéből* fakadó tartozik lenni s azért *szűz, de termékeny szűz* az egyház.⁶⁾ Hogy *királyné*⁷⁾ is. — *hogy ország* is általában, *hogy új Jeruzsálem a mennyből alászállva, — Sion és Jeruzsálem, sőt paradicsom*⁸⁾ is: ez mind csak fokozása a nagyságnak, a szépségnek, a bőségnak, gazdagságnak, mert az egyház *nagyság s mindenek fölött szépség!*

Azonban az egyház maga a *kegyelem* vagy *kegyelmi tény*, mert *kegyelem létesítésére*⁹⁾ s a *kegyelem igéjének hallgatására van szervezve*¹⁰⁾ s mint ilyen tulajdonképen: *lélek szerint való Israel*,¹¹⁾ a mely az *egy Isten tisztelétére van rendelve*,¹²⁾ *hogy aztán hajléka*¹³⁾ legyen a *Krisztusnak és királysága*¹⁴⁾ és *temploma a teljes Szentháromságnak*.¹⁵⁾

Végül az egyház *közü*.¹⁶⁾ a hol a lelki méhek mézet gyűjtenek, hogy *boldogság, békesség és idvesség* legyen a birtokuk.

A jelképezések tömegéből a következőket tartom nagyjából elsorolandóknak:

Az egyházat jelképezi a *paradicsom*, főként az Énekek Éneke IV. r. 12. v. szerint;¹⁷⁾ valamint a *Nóé bárkája* is;

¹⁾ VII. 412 — ²⁾ VII. 22. VIII. 1678. — ³⁾ VI. 915. — ⁴⁾ VIII. 1097. 1194. — ⁵⁾ VII. 416. — ⁶⁾ VIII. 1619. — ⁷⁾ IX. 629. — ⁸⁾ IX. 629. 449. — ⁹⁾ IX. 781. — ¹⁰⁾ IX. 47. — ¹¹⁾ IX. 684. — ¹²⁾ XI. 594. — ¹³⁾ XI. 293. XVI. 832. — ¹⁴⁾ XI. 378. — ¹⁵⁾ XI. 599. — ¹⁶⁾ XVI. 1142. — ¹⁷⁾ I. 846.

mint a Noé bárkája az özönvizben, úgy úszik az egyház is ebben az életben.¹⁾

Jelképe az egyháznak az ég²⁾ is, mint a mely Istennek a lakóhelye, — de jelképe: a *Jefte leánya*,³⁾ a *Gedeon arany töre*,⁴⁾ a *Pharan hegy*⁵⁾ a *zsidó-főpap ruhája*⁶⁾ a *szőlőtő*,⁷⁾ a *villám*⁸⁾ *Mária és Márta*⁹⁾, e két utóbbi úgy, hogy Márta szívébe véve a Krisztust: most szolgál neki, — ez a földi egyház, — Mária pedig nemcsak most szolgál, hanem a jövőben is s így a mennyei, az örök egyház jelképe.

Az ember maga is jelképe az egyháznak, mert a *Krisztus egyháza olyan, mint az ember: először ifjú s aztán az időben erőben megvénhedik*¹⁰⁾ *Az olajjal Krisztust megkenő nő* is az egyházat példázza.¹¹⁾ És az a meggyógyult *beteg*¹²⁾ is, a ki *egy maga* jött ki a Bethesda-tavából egészségesen nem mást jelképez, mint az egyházat, a melynek *földi képe a Sionban van, mennyei képe*, mint leendő egyházé: a főhelyben: *Jeruzsálemben*.¹³⁾

Éva,¹⁴⁾ *Rebeka*,¹⁵⁾ *Ábel*,¹⁶⁾ *Énoch*,¹⁷⁾ *Ábrahám*,¹⁸⁾ *Lóth*¹⁹⁾: mind-mind az egyház jelképei, hiszen az egyház olykor csak Ábelben, Énochban, Ábrahámban, Lóthban volt meg, olykor csak a Nőé és Lóth házában²⁰⁾.

A *prótéták ígéreteiben mindig jelképezve volt az egyház* is,²¹⁾ — valamint abban az áldásban is, a mely a *Nőé fiainak* szólt: az egyház volt jelképezve,²²⁾ a mint *meg volt ígérve az Ábrahám megáldatásában*²³⁾

De *Ádám* is jelképe az egyháznak épen úgy, mint *Éva*,²⁴⁾ valamint *Sára*²⁵⁾ is, de *leginkább dél-királynője*,²⁶⁾ nemkülönben *Pharao leánya*²⁷⁾ a ki Mózeszt megtalálja és felnevelteti, és az *özvegy asszony*, a ki Illés prófétát gondozza²⁸⁾. Nem maradhatván ki a jelképek sorából maga a *zsidónép sem*, mert: *Ábrahám, Izsák, Jákob és a zsidónép által*, mint *fiak által van az egyház jelképezve*.²⁹⁾

* * *

Ime ezek a feleletek s ezek a jelképek tartalmazzák a *mi az egyház?* kérdés megoldásának lényegét Augusztinus tanrendszerében, a melyekből nyilván kitetszik, hogy a nagy egyházi atya u. n. *kánon-jogi* meghatározások tömörségével,

¹⁾ II. 900 V. 58. — ²⁾ III. 834. — ³⁾ III. 815—16. — ⁴⁾ III. 807. — ⁵⁾ III. 762. — ⁶⁾ III. 601. — ⁷⁾ IV. 1106. — ⁸⁾ IV. 325. — ⁹⁾ IV. 337. — ¹⁰⁾ V. 377. 594. 977. — ¹¹⁾ V. 64. — ¹²⁾ V. 971. — ¹³⁾ V. 66. — ¹⁴⁾ VI. 831. — ¹⁵⁾ VI. 832. — ¹⁶⁾ VI. 851. — ¹⁷⁾ VI. 851. — ¹⁸⁾ VI. 851. — ¹⁹⁾ VI. 851. — ²⁰⁾ VI. 851. — ²¹⁾ X. 329. — ²²⁾ X. 285. — ²³⁾ XI. 495. — ²⁴⁾ XVI. 1273. — ²⁵⁾ u. o. — ²⁶⁾ u. o. — ²⁷⁾ XVI. 730. — ²⁸⁾ XVI. 799. — ²⁹⁾ XVII. 2512.

illetőleg körmönfonságával s esetleges tévútaival nem próbálja az egyszerű és természetes fogalmat elhomályosítani, hanem marad közel, egészen közel a természetes alakulásnál s fejlődésnél, valamint annál a felfogásnál, a mely az egyházat hivatásától nem téríti el, hanem mindabban megjeleníti, a mi által Krisztussal való összeköttetése, Istenre való vonatkozása érvényesülni tartozik.

De épen ezt eléri-é, elérheti-é az egyház?
Hogy ezt a kérdést megoldjuk, lássuk:

II. Kik alkotják az egyházat?

Augusztinus ezt a kérdést főként az általa ú. n. eretnekekkel szemben veti fel, a kik a földi, a látható egyházat valami különlegességnek tüntették fel a maga külső mivoltában is s talán kizárólag *csakis* abban, holott az igaz krisztusi egyháznak Augusztinus szerint nem a külsőségben, nem a látni valóokban, hanem a belső békességben, igazságban, szentségben, feddhetetlenségben, kiválasztottságban s elhivatásban kell állania s tagjainak ezekkel kell tündökölniök.

Kik alkotják tehát az egyházat?

Már az odavetett ellentétből is kitűnik, hogy részint mindazok, a kik *külsőleg* hozzá tartoznak, részint csak azok, a kik *bensőleg a Krisztuséi!*

Az egyházban *jók és rosszak vannak*¹⁾ mondja azért Augusztinus, és *a jók eltűrik a rosszakat az egység kedvéért,*²⁾ sőt egyenesen *el is kell tűrni a rosszakat.*³⁾

*Sok polyva, sok konkoly van a szem, a mag mellett*⁴⁾ az egyházban s vannak *elesettek.*⁵⁾ vannak *elveszettek,*⁶⁾ vannak kik munkásságukkal árulják el egyház-tagságukat. Azonban épen ez a munkásság aztán különböző alkotó-tagságot jelent s természetesen ez a munkássági rend azt a kérdést is magában foglalja: *kik alkotják az egyházat?* E szerint *három rendbeli ember van az egyházban, t. i. vannak, a kik a nyugalmat, a tétlenséget választják s ez a munkásságuk; vannak, a kik világi dolgokért munkálkodnak s vannak, a kik úgy dolgoznak az egyházban, mint az Isten földjében*⁷⁾: Teljesen ennek felel meg ez a másik nyilatkozat is: *vannak, a kik a magukét keresik az egyházban s nem a Krisztus dolgait s ezek juhokat, barmokat és galambokat árulnak.*⁸⁾

¹⁾ II. 1010. IV. 445. IX. 699. 700 X. 313. XII. 458. 459. 461. 469. XVI. 639. — ²⁾ II. 130. 140, 162, 318, 322. — ³⁾ II. 321. 397. — ⁴⁾ II. 189. V. 51. 58. XII. 7. — ⁵⁾ II. 854. — ⁶⁾ II. 850. — ⁷⁾ IV. 356. — ⁸⁾ IV. 491.

Tehát az egyházat alkotják *a restek, az önmagukért dolgozók és a Krisztust keresők és tisztelők.*

Rosszak és jók, — igazak és hamisak,¹⁾ munkások és munkátlanak, Krisztust keresők és szeretők s Krisztust gyűlölők vannak az egyházban!

Ez egy általános tétel, a mely a földi egyháznak minéműségét *igazán* mutatja be, holott az *egyházat* alkotóknak más fogalmát hiszi és vallja s hirdeti is Augusztinus, a ki oda sorozza ugyan, a mint látszik, a hamisakat, a rosszakat, a tökéletleneket az egyházat alkotók közé, de egyúttal hirdeti azt is, és ez a tulajdonképeni egyház-tagsági fogalom: *az egyházhoz azok tartoznak, a kik hívők voltak, a kik hívők és a kik hívők lesznek,*²⁾ valamint ezt is: *az egyházat a szentek alkotják*³⁾ s mint ilyenre szól az a hasonlata: *az egyház olyan a rosszak között, mint a lilium a tövisek között*⁴⁾ — s mint ilyennek a szépsége mondható *immáron csodálatosnak.*⁵⁾

A rosszaknak az egyházban való szereplésüket s így az egyházhoz való tartozásokat Augusztinus szerint, semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a *rosszak rossz élete az egyházban: az Istenházát tolvajok barlangjává teszi.*⁶⁾ Pedig ezzel ellentétesnek látszik az a másik nyilatkozata, a mely szerint *jó cselekedetek, tehát jókat cselekvők is csak az egyházban vannak,* mert, a mint mondja: *azok a jó cselekedetek, a melyek az egyházon kívül vannak: hászontalanok;*⁷⁾ de ez természetesen más irányban fontos, t. i. annak az erkölcsi felfogásnak a szempontjából, a melyet épen Augusztinus emel érvényre: *az egyházon kívül nincsen üdv,*⁸⁾ *hanem kárhozat.*⁹⁾ Ámde ezen a helyen az érdekel bennünket, hogy kik alkotják az egyházat s ebből a szempontból a *rosszak rossz élete* azt jelenti, hogy a rosszaknak az egyházzal szoros összeköttetésük van annyira, hogy azoknak *rossz cselekedete az egyházat hivatásától eltéríti.* Mit jelent ez? Azt, hogy Augusztinus tisztán látja a földi életnek a mennyeihez viszonyított alárendeltségét, tökéletlenségét s így bár az egyházat a maga fogalmában s eszméjében nagyinak, szentnek tartja: földi megvalósulásában a korlátoltságot, a tökéletlenséget, a hamissággal való szövetkezést nem: csupán *együttjárást* kell róla megállapítani!

Épen ebből folyólag sokat jelent az, hogy Augusztinus kimondja: *az egyház lelkiekből és testiekből áll épenúgy,*

¹⁾ IX. 40. — ²⁾ V. 806. — ³⁾ VI. 1162. — ⁴⁾ VI. 985. — ⁵⁾ VI. 436. — ⁶⁾ VI. 870. — ⁷⁾ VI. 104. — ⁸⁾ XVII. 2292. 1601. — ⁹⁾ XVII. 1601.

mint mennyből és földből! ¹⁾ S talán még többet jelent ez: *az egyházat alkotják olyanok, a kik nem az egyházéi, mert ha megpróbáltatnak, elhagyják az egyházat,* ²⁾ a mely nyilatkozatnak érdekes függeléke az egyházon kívüliség elvének ellentétét tartalmazó eme pontja: *vannak, a kik az egyházéi, bár rajta kívül vannak.* ³⁾ Bizonyosság ez a mellett, hogy Augusztinus az egyházból kirekeszt, bár hozzá tartozik, mindent, a mi rossz s az egyházhoz hozzávesz minden jót, bár az egyházon kívül van, jóllehet az egyházon kívüli jónak nincsen értéke a szemében annyival is inkább, mert kimondja, *hogy az egyházon kívül nem lehetnek jók.* ^{3a)}

Természetesnek kell tartanunk, hogy az egyházhoz tartozó rossz egyéneknek rossz cselekedetei ellen tiltakozik Augusztinus és azért mondja ezt: *az egyház nem ért egyet a rosszak cselekedeteivel, de eltűri azokat.* ⁴⁾ Ez az eltérés is azonban csak abban az értelemben veendő, hogy *az egyházat úgy sem szennyezték be a rossz keresztyének bűnei.* ⁵⁾ tehát azok eltérése megtörténhetik, hiszen azok a bűnök nem is tartoznak az egyházra. ^{5a)}

Hogy az egyházat *erősek és gyengék is alkotják* ⁶⁾ s amazokat kemény eledellel, emezeket csak tejjel táplálják, természetes felvétel — de azok is, és ezek is abból a szempontból veendő, hogy elhivattak, elválasztottak, mert az *egyháztól semmiképen sem választhatók el azok, a kik praedestináltak.* ⁷⁾

Az is természetes aztán végül, hogy *szellemiek és érzékiek* által alkotottnak is mondja Augusztinus az egyházat, ⁸⁾ mert mindazok, a kik jót cselekesznek, tehát jók: *szellemiek.* s mindazok, a kik rosszat művelnek, tehát rosszak: *érzékiek.* Ezek az érzékiek, rosszak, hamisak igazság szerint nem is tartoznak azután másként az egyházhoz, mint *testileg, külsőleg, lelkileg pedig kívül állanak rajta,* ⁹⁾ vagy másképen szólva: bár bent vannak az ilyenek, *a kik hallják Krisztus beszédeit, de nem cselekszik.* ¹⁰⁾

Pedig az egyházat alkotó mindenféle tagok egyenlő jogokat gyakorolnak! Sőt épen a szent, a legszentebb dolgokban is együtt járnak a jók és rosszak, mert: *a rosszak a jókkal együtt eszik és iszszák az Úr testét és véréit.* ¹¹⁾ Azaz: az egyháznak minden dolgában részt vesznek *külsőleg*

¹⁾ VI. 921. — ²⁾ VI. 541. XII. 157. 159. a hol egyenesen ez van: az egyházban sokan vannak, a kik nem tartoznak hozzá. — ³⁾ VI. 541. — ^{3a)} XII. 681. IX. 40. — ⁴⁾ VI. 985. VII. 30—31, 34. — ⁵⁾ VI. 984. ^{5a)} XII. 340. 343. — ⁶⁾ VIII. 1445, 1488. — ⁷⁾ XII. 545. — ⁸⁾ XVI. 684. — ⁹⁾ XII. 217. — ¹⁰⁾ XII. 242. ¹¹⁾ XII. 749 Ez a nyilatkozat azonban az ú. n. oltári szentségre nem vonatkozatható, mert köztudomású tény az, hogy A. a *mise áldozatot* nem ismeri.

a rosszak is, de *bensőleg, lelkileg* nem, a mi természetesen azt is jelenti, hogy az *igaz egyházat* csak bensőleg, lelkileg egyház-tagok alkotják, a kik iránt az egyház is azt a kötelességet teljesíti, hogy *lelkileg táplálja őket*, mint olyanokat, *a kik a hit által mintegy vele egy testté váltak.*¹⁾

Hogy az egyházat alkotók aztán mind egyenlők-e, vagy a szolgálat teljesítése szempontjából talán valamely különbség is érvényesül: erre nézve ez a nyilatkozat ad felvilágosítást: az *egyházban 4-féle felsőbbbségi nem van, t. i. püspökök, presbiterek, diakonusok, és a hívők rendje,*²⁾ a mivel az van kifejezve, hogy Augusztinus szerint az egyházat *sokféle* alkotják, de abban az egyházban, a mely a sokféleségből az *igazat* hozza felszínre, csak ezek szerepelnek a szolgálat végrehajtását illetőleg. Nem *rend* a papság, hogy felsőbbbségét éreztesse vele, hanem az igaz egyházban a kötelességeket teljesítő elemek ezek, a melyek által az egyház tápláló ereje érvényesül, a melyet épen ezek egyesítenek az egyházban!

Tehát egyház-alkotók mindazok, a kik *az egyházban vannak*, — de mégis *csak azok az egyházat alkotók*, a kik *igazak, tiszták, elhívottak, elválasztottak és hívők*. Ezek mellett a hamisak is élnek, működnek, szerepelnek, — az egyház azonban a maga igaz mivoltában *általok* sohasem jut kifejezésre s azok az egyházat nem is képviselik épen úgy, mint a hogy a konkoly nem maga a búza-vetés, a melyben pedig benne van, vagy a mint például a haj nem maga az ember, pedig a szőr ott van az emberen!

Finom és éles különbség-tétel az Augusztinusnál, hogy a valódi és látszólagos, az igaz és a hamis egyház között így is megismerjük a határvonalakat.

III.

Mi az egyház hivatása és célja?

Olyan kérdés ez, a mely a két előbbi után részben feleslegesnek is látszik ugyan, de egyúttal természetes is, mert ha tudjuk, hogy *mi az egyház és kik alkotják* azt: akkor azt is tudnunk kell: *mi annak a hivatása és a célja?* Ezért kell ezt feltennünk.

A kérdés azonban kétségbevonhatlanul csak egy irányban fejthető meg, t. i. az igaz, a valódi egyház fogalma szempontjából, mert a hamis, a nem valódi egyház hivatása

¹⁾ XVI. 660—662. — ²⁾ XVII. 2487.

és célja nem tartozik ide, legfőlebb ellentét kedvéért használhatnók fel az erre szóló meghatározásokat, s azok, mint következtetések jellemzők is lehetnek! — de nincs rájuk szükségünk.

Az igaz egyház az, a mely a Krisztuson épül fel, a melynek a lelkek Krisztushoz való ragaszkodása folytán támadó hitbéli ereje, mint az egyes tagok Istentől nyert kegyelmi ajándéka, a legfőbb ismertető jele,— a melyben tulajdonképen nem földi, hanem mennyei élet folyása megy végbe, noha a földi végesség a tökéletesség kifejlődésének is útját állja: végeredményileg az az isten-ország, a mely nem e világból való, a mennyiben pedig mégis *e világon van*, nem más, mint egyszerűen *képviselője* ama végtelen tökéletességnek, a mely az Istenben van meg teljességében s mert csak *képviselő*, egyszersemind képviselőtében tökéletlen is.

Hivatása, célja azonban tökéletes! Hiszen épen az által emelkedik ki minden földi, minden véges, minden tökéletlen alkotások s intézmények közül, mert hivatása s célja: *isteni tökéletességet elérni törekvés* a földi élet küzdelmei között s ha az *egésznek* nem sikerül, sikerül az *egyesnek*, a ki *elhívott és elválasztott*.

Épen ebből a szempontból szól Augusztinus az egyház céljáról és hivatásáról midőn így szól:

Az egyház hivatása az, hogy *ne csak azt hirdesse, hogy magát az Istent, a kinek elfogadása a legboldogabb élet, a legtisztább és a legártatlanabbul kell tisztelni, hanem hangoztassa azt is, hogy semmiféle teremtményt nem kell imádni.*¹⁾

Tehát az Isten tiszteletére, még pedig a legtisztább s legártatlanabb tiszteletére való elvezetés az egyház hivatása úgy, hogy megóvjon a teremtmények imádásától, a mely méltatlan az emberhez.

Természetesen ez az Istennel való viszonyt jelenti, a mely mellett érvényesülniök kell az emberekhez való viszony feltételeinek is s ezért mondja Augusztinus: „*a felebaráti szeretetet és hűséget is úgy kell az egyháznak vennie, hogy mindenki az egyházban találja meg bajai között a legjobb orvosságot* . . .“²⁾ azaz: az ember és ember között levő viszony is az egyházban nyerjen teljesen összhangzó kifejezést, ott jusson tiszta és egységes teljességre, a hol „*a gyermeket gyermeki módon, az ifjakat erővel, az öregeket gyöngédséggel gyakoroltatják és tanítják, hogy ne csak a testet, hanem a lelket is nézze az egyház az élet-idő szempontjából s a hol a nőket igaz és hűséges engedelmességre*

¹⁾ I. 895. — ²⁾ u. o.

nem azért kötelezik férjeik iránt, hogy a gyönyör kielégítése megtörténjék, hanem azért, hogy nemzedék származék s a férjeket nem azért állítják a nők fölé, hogy a gyöngé női nem ki legyen játszva, hanem hogy az igaz szeretet törvénye érvényesüljön.¹⁾

Ime az egyházi atya beleviszi az egyház hivatását abba a körbe, a hol az emberi társadalom keletkezésének a magja érvényesül! Az egyes embereknek önállóságát s ezzel kapcsolatos hivatásukat, kötelességüket megállapítván: a közösség megteremtését teszi mintegy kötelességükké s a házassági viszonyban már az egyház szerepét jelöli meg, hogy a nőt is, és a férfit is *tanítsa*.

A fokozatos kiszélesedést ezen a ponton így eszközli Augustinus az egyház hivatását és célját illetőleg, mintegy az egész emberi társadalmat tartva szem előtt:

Az egyház a gyermekeket mint valami szabad szolgálattal rendelje a szülőknek szolgálni s a szüléket kegyes hatalom folytán helyezze a gyermekek élére. A testvéreket a vallás kötelékével fűzze össze erősebben és szorosabban a vérség kötelékénél és mindenféle rokonságot és atyafiságos összeköttetéseit megőrizze, a kölcsönös szeretet által kapcsolja össze. Tanítsa az egyház, hogy a szolgálkat az urakhoz nem annyira a helyzet kényszerével, mint inkább a kötelesség gyönyörűségével kell kapcsolni s az uraknak az Istennek, mint közös úrnak megvizsgálása folytán kell készséges szívüekké válniok a szolgálk iránt. Sőt az egyház a polgárokat a polgárokhoz, a népeket a népekhez s általában az embereket az emberekhez az első szülőkre emlékeztetve: nemcsak valami társaság, hanem a testvériség által is hozzákapcsolja. Tanítania kell az egyháznak a királyokat, hogy a népekre vigyázzanak s intenie kell a népeket, hogy engedelmeskedjenek a királyoknak. Buzgón tanítania kell az egyháznak, hogy kiket illet tisztesség, kiket megkülönböztetés, kiket hódolat, kiket félelem, kiket kell vigasztalni, kiket figyelmeztetni, kiket buzdítani, fegyelmezni, ostromozni, kérve-kérni, azt is megmutatván, hogy nem kell mindenkinek mindent adni, de mindenki iránt szeretetet kell tanúsítani, jogtalanságot pedig senkivel szemben sem lehet gyakorolni.²⁾

Mi más ez, mint az egyháznak beleavatkozása, beenyúlása azokba a dolgokba egyfelől, a melyek a legtitkosabbak, a legbensőbbek, másfelől azokba, a melyek a legnyilvánvalóbbak, a legnyiltabb természetűek. Azaz: az egyház hiva-

¹⁾ I. 895.

²⁾ I. 895.

tása s célja mindenütt ott lenni, érvényesülni, építőmunkát végezni, a hol az *ember* jelen van s lételét igazolja. Hogy pedig a legfőbb krisztusi elv ne hiányozzék: ime ezt is írja ugyanott Augusztinus:

„Az *ember-szeretet táplálja és erősíti az egyház emlőin csüngő lelkeket.*“ Emberszeretet, felebaráti szeretet!. Ez az, a mit az egyháznak elengedhetlen kötelessége gyakorolni, hogy hivatását betöltse, célját elérje, feladatát megoldja. És az Augusztinus lelkében egyenesen az az eszme él, a mely szerint az egyházban *csak így* vannak, *csak így* lehetnek sokan a *vendégek, a hivatalosok, a könyörületet gyakorlók, a tudósok, a tiszták, a szentek, az isten-szeretethen annyira égők, hogy önmegtartóztatásban s a világ hihetetlen megvetésében még az egyedüllét is gyönyörködteti őket.*

Ezzel a gondolattal egészen egybevág az, a mi az egyház hivatását s feladatát egyszersmind a *jobbításban, a tévelygők megjavításában* tűzi ki, hogy azzal a világosságot terjessze s az *Isten kegyelmét osztogassa.*¹⁾

Kegyelem osztogatás! Tehát valóban az egyházé a kegyelem, mint osztogatást végző-é?

Kérdés, a melyre a mai római egyház igennel felel, Augusztinus pedig csak a *közvetítést* jelzi, a mi az igehirdetéssel föltétlenül együttjár mindazokra nézve, a kik az igének hallgatói és megtartói gyanánt élnek.

Igen: az egyház kegyelmet osztogat, de csak annyiban, hogy ígét hirdet, szentséget szolgáltat s a kettőben amaz isteni kegyelem jelentkezik, a mely az ige adásában s a szentségek szerzésében lett nyilvánvalóvá. — A hivatalos római egyház épen abban érvényesíti végzetes tévedését s ott munkálja a hamisságot, a miben és a hol a legszebb, a legfenségesebb hivatás van rábízva, t. i. az ige hirdetéssel s a szentségekkel jobbítani s tökéletesíteni az embereket, hogy lássák, érezzék, hogy *van isteni kegyelem, a melyre maga az egyház, ez a mostani tökéletesnek* hirdetett egyház is rá van szorúlva különösen is, mert Augusztinus szerint az egyháznak mindig ezt kell imádkoznia: bocsásd meg a mi bűneinket!²⁾

Az egyháznak hivatása s feladata, hogy a *Krisztus benne éljen!* A hol a *Krisztus, ott az ő egyháza s nem a hol az egyház, ott a Krisztus!*³⁾ A hol a *Krisztus nincsen, ott csak tévedés* vagy.⁴⁾

Krisztus által van egyház, az egyház által nincs Krisztus, hanem a hol a Krisztus ott van: ott az ő egyháza is virág-

¹⁾ I. 955. — ²⁾ I. 55. — ³⁾ 395. — ⁴⁾ V. 67. —

zik, mert az egyház nem más, mint a *Krisztus oltárával való egyesülés.*¹⁾ S ez az egyesülés teszi kötelességgé a térítést és békeszerzést azokkal szemben, a kik *elestek.*²⁾

Hivatás tehát a *térítés* is, a *béke szerzés* is.

Kikkel szemben?

Azokkal, a kik elvesztek, mert „*miért ne kényszerítené — úgymond Augusztinus — az egyház az elveszett fiakat, hogy visszatérjenek, ha az elveszett fiak másokat kényszerítenek, hogy elveszzenek?*“³⁾

Elv ez, a melyet azonban félremagyarázhatni, holott csak a *viszonosság* nyer benne kifejezést. Am ha a keresztyén-séggel szemben van térítés, a keresztyénségnek is van joga téríteni annyival is inkább, mert szól a parancs: „*tanítsatok minden népet!*“

S a béke-szerzést is ebből a szempontból veszi Augusztinus, megtoldván a kegyelemnek a *haláltól való szabaddítási munkájával is*, mert az egyház — úgy mond — *nem akarja az elesettek halálát, hanem megtérését és békeségét keresi.*⁴⁾ Az elesettek alatt nem csupán a szószertieket, t. i. az egyháztól elpártoltakat, hanem azokat is értvén, a kik még nem lettek az egyház tagjai. Főként azonban az előbbiekre irányul ez a nyilatkozat: *az egyház bánatát, hogy elesettei vannak, megvigasztalja egy embernek a megtérése is.*⁵⁾

De általában is áll az azért, mert *az egyházba azért lépnek be az emberek, mert ott valami örökkévalónak az ígérését bírják.*⁶⁾ Az ígélet pedig: a *hitnek adása,*⁷⁾ a mit azonban Augusztinus nem egyházi tulajdonnak jelez, hanem hivatási célnak, t. i. a kik a Krisztus egyházában élnek, azoknak hinniök kell a Krisztusban, míg azok, a kik a Krisztushoz nem tartoznak, nem hisznek ő benne, tehát nincs hitök. Ez annyival is inkább így van, mert *a Krisztus egyháza nem törvénynek, hanem kegyelemnek áll alatta.*⁸⁾ És a kegyelem egyházának az a célja s hivatása, hogy *örködjék a fölött, hogy világ szerint való újítások meg ne tántorítsák a lelkeket s a kik nem a Krisztus által békültek ki Istennel, azokat elválásza Istentől.*⁹⁾

Hozzá tartozik azonban még az is az egyház hivatásához és céljához, hogy a *bűnbánatot* gyakoroltassa, mert *bűnbocsánat csak az egyházban van.*¹⁰⁾ Ezt a bűnbocsánatgyakorlást kell összekötni a kulcs-hatalom gondolattal s összekötvén, megállapíthatjuk, hogy Augusztinus felfogása

¹⁾ II. 238. 330. 276. — ²⁾ II. 854. — ³⁾ II. 850. — ⁴⁾ II. 854. — ⁵⁾ II. 855. ⁶⁾ IV. 1133. — ⁷⁾ X. 68. 69. — ⁸⁾ X. 333. 335. — ⁹⁾ XIII. 37. — ¹⁰⁾ XVI. 1299.

kizárólag csak arra irányul, hogy az egyháztól elpártoltak visszatérése esetén van helye a bűnbocsánat gyakorlásának. Vagyis nem általánosságban, hanem alkalom adtán, a mi a mai rendszerrel s felfogással szemben nagy ellentét. Az újszövetség alapján kifejlődött fegyelmi eljárásnak alkalmazása ez, a mely nemcsak római, hanem protestáns is. Megbocsátatnak a bűnök a Krisztus egyházában, mert bűnösök nem lehetnek az övéi, de a földi egyház imé nem tiszta, tehát a bűnbocsánat gyakorlása is más értelemben veendő!

Most pedig lássuk ezt a kérdést: a földi egyház-é az igazi egyház?

IV.

A földi egyház igazi egyház voltát csak az állíthatja Augusztinus tanrendszere szerint, a ki ez egyházat kizárólag hivatása s célja szerint tekinti.

Hivatása és célja szerint igaz ez a földi egyház, de ettől eltekintve nem az, mert Augusztinus lépten-nyomon igazolja, hogy ez a földi egyház, a melyben bűnösök, tisztátalanok romlottak stb. is élnek, nem a Krisztus amaz egyháza, a melyet az Isten országának lehetne s kellene nevezni.

Igaz, hogy Augusztinus szerint csak a kath. egyházban van igaz hit, békeség és üdv¹⁾ s rajta kívül csak kárhozat;²⁾ igaz, hogy a kath. egyház az Úr sátora,³⁾ s hozzátartoznak mindazok, a kik hívők voltak, a kik hívők és azok lesznek⁴⁾ s olyan az egyház, mint a paradicsom⁵⁾ és az egyházon kívül senki sem várhatja az örök üdvöt⁶⁾ és az is igaz, hogy Krisztus kulcsokat adott az ő egyházának, hogy a miket megold a földön, oldva legyen az égben, t. i. a mint valaki nem hiszi, hogy az ő egyházában bűnei megbocsátatnak: nem bocsátatnak meg neki; a ki pedig hiszi és azokat megjobbítván, elfordul azoktól: az ő egyházának nyájába van beállítva s azzal a hittel megjavul és meggyógyul...⁷⁾: azonban mindig ott van Augusztinus általános tétele, a melyből nem enged, t. i., hogy az egyház e földön soha sincs hiba és fogyatkozás nélkül!⁸⁾ és csak akkor lesz tiszta és igaz, ha ez a földi élet elvégződik.⁹⁾

A II-ik tétel alatt, a hol arról szóltam, hogy kik alkotják az egyházat, nyilvánvalóvá vált az, hogy ez a földi egyház bűnösöket is foglal magában, már pedig bűnösökkel is

¹⁾ XVII. 2292. — ²⁾ XVII. 1601. — ³⁾ VI. 1116. — ⁴⁾ V. 806. — ⁵⁾ V. 558. — ⁶⁾ V. 487. VI. 353. 889. — ⁷⁾ III. 12. — ⁸⁾ II. 894. — ⁹⁾ II. 867. 858.

ellátott intézmény *igaznak* és tökéletesnek semmiképen sem tartható. Az emiatt való *vádolástól* óvja ugyan Augusztinus az olvasókat s általában tiltakozik ellene¹⁾: de ez nem változtat az általános igazságon, azon t. i. hogy *az egyház itt e földön hibával és fogyatkozással van megrakva*²⁾ s épen e miatt protestáns felfogásnak ad Augusztinus kifejezést, a mikor így szól: *az egyházat nem úgy kell venni, mintha már itt e földön igaz volna, hanem csak úgy, hogy készül, törekszik az lenni, hogy dicsőséges legyen majdan!*³⁾

Más oldalról is elárúlja Augusztinus azt, hogy ezt a földi egyházat nem tartja igaznak, a mikor t. i. kijelenti, hogy *csak a feltámadás után lesz amaz igaz egyház, a melyben a hívők hasonlók lesznek az angyalokhoz*⁴⁾, mert itt e földön csak a *Sion* van, mint a harcoló egyház jelképe, míg *Jeruzsálem* csak a *leendő egyház* lesz, a mely igaz és tökéletes,⁵⁾ mert diadalmaskodik s úgy alakul át *Istennek házává az Isten sáтора.*⁶⁾ Hogy *új Jeruzsálemnek*⁷⁾ is nevezi Augusztinus az egyházat, az csak a régi zsinagógával és törvénnyel szemben van mondva, a mint nyilván kilátszik ebből a nyilatkozatból: *az egyház új Jeruzsálem a mennyből szállva le, mert mennyei a kegyelem, a mely azt létesítette*⁸⁾ Az eddigi egyház a zsinagóga volt, a melylyel szemben az új egyház *kegyelem ajándéka*, eltüntetve a törvényt. És ez az egyház, ez a *kegyelmi egyház* a földön nem állandó, hanem csak a *mennyei egyháznak van állandósága*,⁹⁾ mert a földi egyház *csak beveti a hálót*, míg a mennyei egyház már a *jobb részt választja*,¹⁰⁾ a mely a *feltámadás után következik be.*¹¹⁾

Nyilvánvaló tehát, hogy Augusztinusnál egyáltalán még csak nem is kísért az a gondolat, a mely a mai római egyházban uralkodik, t. i. hogy ez a földi egyház maga az igazság, a szentség és tökéletesség,¹²⁾ — sőt a protestáns elv szerint való megkülönböztetés érvényesül felfogásában, a minthogy ez nem is lehet másképen a szentírás alapján!

V.

Arra a kérdésre, hogy mi az összeköttetés az egyház és Péter, valamint a többi apostolok között? a feleletet a következőkben találjuk meg Augusztinusnál:

Az egyházak, a keresztyén egyház egyes gyülekezetei, az apostolok leányai, a királyok leányai, a királyok királya

1) II. 405. 839. 1009. — 2) I. 11. 35. 55. — 3) I. 55. — 4) III. 256. — 5) V. 66. — 6) V. 219. 476. VI. 888. — 7) IX. 781. — 8) IX. 781. — 9) XI. 594. 595. — 10) XII. 706. — 11) XIII. 277. — 12) Kimondván Augusztinus egyenesen is: *az egyház itt nincs bűn nélkül.* VIII. 808.

pedig az Isten, a kié az egyház, — az apostolok pedig hirdették az igazság igéjét s így születtek az egyházak, nem az apostoloknak születve, hanem az Istennek.¹⁾ Az apostolok jelentik az egyház csontjait és hősiességét,²⁾ — valamint ők az egyháznak oszlopai is a prófétákkal együtt.³⁾

Az egyházi atya álláspontja világos: az apostolok is, mint a próféták, ige-hirdetők voltak s különleges jogokkal nem ruházta fel őket az Idvezítő. Ige-hirdetésük nyomán egyházak születtek, nem az apostoloknak, hanem a Krisztusnak s Krisztus által az Istennek!

Apostoli jog, a melynél fogva az egyházban apostoli rend keletkezhetett volna: nincs Augustinus szerint, az ige-hirdetők mind apostolai a Krisztusnak s az Isten egyházának, hirdetői az igaz igének, a mely *egyedüli kulcs-hatalom*, a mely nem az egyházban, hanem az *igében* áll.⁴⁾

Hogy pedig az apostoli jog-rend elvét Augustinus valóban egyáltalán nem ismeri, annak nyilvánvaló bizonyosága az, hogy a *tekintély* elvét csak annyiban emlegeti, a mennyiben *egy társaságban* kell lenni vezetőnek s vezetetteknek, de maga a *vezetőség* is csak egy a vezetetéssel, hiszen *egy lélek növeli az egyházat a világon mindenütt*⁵⁾ s nem az egy vezetés.

Aztán meg ám keressük csak a *rend* fogalmát Augustinusnál!

Imhol: *három rendje van az egyháznak, t. i. I. a bűnbánat, II-ik az igazság és III-ik a dicsőség rendje, úgy, hogy az elsőben szabadít az egyház, a másodikban őriz, a harmadikban megkoronáz.*⁶⁾ Nem az apostolok, mint ilyenek, nem is az apostol-utódok, az ige-hirdetők: a *rend alkotók*, hanem igenis van az egyházban az ige által bizonyos *sorozat*, a melyben a hit-munkálat érvényesül a tagokra nézve, a kik az ú. n. egyházi üdv-rendnek lesznek így a részesei, mint *büntetést szenvedők, megnyugvásra jutók és tökéletességre törekvők, vagy fájdalom és fáradtság viselők, kedvesség és kitüntetés birtokosai és dicsőség és tisztesség élvezői.*⁷⁾

Ha tehát *rendről* kell beszélni: im ez az, a mely Augustinusnál érvényesül!

De mégis van más is!

Van úgynevezett *felsőbbségi osztály* (genus potestatis) Augustinus szerint is, még pedig vannak szerinte is: *püspökök, presbyterek, diakónusok és hívők.*⁸⁾

¹⁾ V. 522. — ²⁾ V. 120. VI. 384. — ³⁾ VI. 155. — ⁴⁾ VIII. 1359. 1550. — ⁵⁾ XVII. 2789. — ⁶⁾ XVII. 2154. — ⁷⁾ XVII. 2154. — ⁸⁾ XVII. 2487.

Azonban ez az osztály-rend egyáltalán nem több, mint az új-szövetségi iratok hasonló rendje, a melyben apostoli jog s kiváltság egyáltalán nem szerepel. Ez az osztály-rend a jó-rend követelménye, a mely, ha úgy tetszik: *a külső tekintély* érdekében is van, a minthogy tud Augusztinus *sedes apostolica*-ról is s *successio episcoporum*-ról is: ¹⁾ de mindkettő az *elvnek*, a *jó-rendnek* értelmében s *nem egyházi hatalomnak és szervezetnek* érvényesülésére. Különbön is akár az *apostoli széket*, akár a *püspökök utódlását* csak úgy értelmezhetni, hogy az egyházban az ige-hirdetésnek folytonosnak és állandónak kell lennie s az előjáróknak is meg kell az utódaikat tenni, mert e nélkül nincs jelentősége épen annak az egyháznak, a mely apostoli *ige-hirdetéssel* jött létre s *felügyelők* oda helyezésével kezdte meg működését. Aztán meg ha áll, minthogy Augusztinus szerint is *gyakorlandó, az egyház-fegyelem* ²⁾: akkor az *apostoli szék egyházi-szék*, a mely előtt kell a fegyelmezési eljárásnak végbe mennie s a püspök utódlás is *ebben az értelemben* szól.

A Péter *elsőségét* állítja ugyan Augusztinus is: ³⁾ de az az *elsőség nem pápai s apostoli hatalom, hanem a nyilatkozattétellel minden többi képviselő apostolnak a megbecsülése*, a minthogy a *petra* szó is Augusztinusnál magát *Jézust* jelenti, a kin felépül az anyaszentegyház s a kibe vetett hitnek kell élnie minden igaz Krisztus követőben. — S ezzel a pápai előjog elesett!

* * *

A római egyháznak nincs sem oka, sem joga arra, hogy Augusztinust s az ő felfogását használja fel az *egyedül idvezítő egyház* fogalma s valósága érdekében. A földi egyház tökéletlenségéről *ma* sem szólhatunk protestáns állásponton sem erősebben Augusztinusnál s ha erősen szólunk: a dics-fény eloszlik s a *földi egyház nem isten-országa*, a minthogy nem is az!

Dr. Tüdös István.

¹⁾ X. 81. — ²⁾ II. 166.

³⁾ VII. 416. XII. 125.